

A közkönyvtárak jövője az Egyesült Királyságban*

A szerző *The future of public libraries in the UK* c. előadását Hegyközi Ilona fordította

USHERWOOD, Bob

„Kétféle prognóziskészítő létezik: az egyik, aki nem ismeri a jövőt, és a másik, aki nem tudja, hogy nem ismeri a jövőt.” J. K. Galbraith, közgazdász

Minden évben ilyen tájt szoktam részt venni a brit közkönyvtárak fenntartóinak konferenciáján (UK Public Library Authorities Conference), ahol a könyvtárigazgatók és a választott politikusok találkoznak egymással, hogy megvitassák az éppen aktuális kérdéseket. Szóval néhány napon belül brit kollégáim megint néhány olyan, visszatérő témával foglalkoznak majd, amelyek feltehetőleg a közeljövőben is a szakmai és a politikai viták napirendjén

fognak szerepelni. Mai témánkhöz kapcsolódva szeretnék ezek közül néhányat szemügyre venni.

Az elmúlt néhány évben még soha nem tapasztalt politikai és közérdeklődés mutatkozott meg a könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások iránt. A kormányzat többek között olyan nagy hatású dokumentumokkal mutatta meg elkötelezettségét, mint a *New Library: the people's network* (1997), *Building the new library network* (1998). Némelyik, mint például a tavalyi *Framework for the Future* (magyarul kb. Jövőnk teendői; a jegyzetekben: Department for Culture, Media and Sport 2003), számos tevékenységet indított el.

Az Egyesült Királyság mind a négy országának miniszterei kijelentették, hogy „a könyvtárak segítik a kormányt, nagyon fontos politikai célkitűz-

* Elhangzott 2004. október 7-én Kecskeméten

sét. Támogatják az *oktatást* érdemi segítséget nyújtva az iskolás gyermekeknek, a diákoknak és az élet-hosszig tartó tanulást folytatóknak; előmozdítják a *nyilvános hozzáférést* a tudás és információ világ-méretű tárházához; elősegítik a *társadalmi esélyegyenlőséget*; és egyre nagyobb mértékben játszanak szerepet a közszolgáltatások *modernizálásában* és *biztosításában*” (Department for Culture, Media and Sport 1998).

Néhány írónk (lásd például Harris 1998) ugyan megkérdőjelezte a könyvtár társadalmi beilleszkedést segítő szerepének mértékét, de maig érvényes Panizzi¹ eredeti célja, vagyis hogy az ország legszegényebb tudósának is pont annyi lehetőség jusson, mint a királyság leggazdagabb emberének. A köz-könyvtárak egyik sajátos szerepe talán abban áll, hogy újra elosszák az információs vagyont. A jelenlegi kormányzat szándéka szerint a brit könyvtárak a jövőben a többséget fogják szolgálni, nem pedig a kisebbséget.

A könyvek és az olvasás

Ted Hughes csodálatos verse, amelyet a *New Library* program bevezetőjében idéztek², arra emlékeztet bennünket, hogy a könyvtáros szakma elsődleges feladata – az információtechnológia korszakában is – az, hogy az információkat, eszméket és a képzelet szülte műveket eljuttassa az emberekhez. A könyvek és az olvasás továbbra is ennek a tevékenységnek a szerves része lesz. Egy rövid időszakban – főleg a nyolcvanas években és a kilencvenes évek elején – a közzsféra költségvetésének csökkenése sok esetben az állománygyarapítási költségvetés csökkenését eredményezte, a kor piacközpontú szemlélete pedig gyakran arra vezetett, hogy a teljesítmény mércéje a kölcsönzött könyvek száma lett, így az Egyesült Királyság számos köz-könyvtárában az elérhető állomány összetételét a szűk populista érdeklődés szabta meg. Akkoriban a köz-könyvtá-

rakban dolgozó kollégák „a menedzsment nyelvezte, az infokommunikációs technológia és a stratégiai tervek súlya alatt görnyedezve minden valószínűség szerint megfeledeztek az olvasásnak és fejlesztésének a fontosságáról” (Conway 2001). Az olvasás és az olvasás-fejlesztés most igencsak visszakerült a szakmai és a politikai teendők közé, és egyre nagyobb hangsúlyt kap.

Számos kezdeményezés tükrözi az olvasás iránti érdeklődés reneszánszát. A *Public Library Journal* legfrissebb számában megjelent egy tanulmány, amely azt állítja, hogy a jövő könyvtárvezetői számára az egyik fő kihívást az olvasásnak a világhálón való propagálása jelenti majd. (Van Riel and Fowler 2004) Ez azt is jelzi, hogy az elkövetkező években a technika és az olvasás együtt fog működni és egymást fogják erősíteni.

A könyvtári munkaerő

A fenti példák, a szakirodalom és a gyakorlati tapasztalatok nyomán nyilvánvaló, hogy a jövő könyvtári-tájékoztatási intézményeiben végzett munka új készségeket kíván majd az ott dolgozó személyzettől, és a meglévő készségeket is új körülmények között kell alkalmazni. Egy nemrég megjelent tanulmány (Usherwood et al. 2001) aggodalmaskodva állapítja meg, hogy személyzeti időzített bomba kezdett ketyegni az Egyesült Királyság köz-könyvtáraiban, és főleg az utánpótlás, a könyvtárosok megtartása és az irányítás terén várható gondok. Kiderült, hogy a mostani vezetők csupán kevesebb, mint egyharmada biztos abban, hogy beosztottaik között akadnak vezető beosztásra felkészített személyek. Egy másik vizsgálat szerint (Cookman and Streatfield 2001) az Egyesült Királyságban az önkéntesek köz-könyvtárakban való alkalmazása általános gyakorlattá vált, bár ez Londonra nem jellemző. A jelenlegi kormányzat támogatja az

önkéntességet, és a közszolgálatban bizonyára jellemzővé válik a jövőben.

Bizonyos mértékben az egész munkaerő-kérdést színezi egy most kibontakozó vita, amely arról folyik, hogy van-e szükség szakirányú végzettségre, szakmai felkészültségre. A legutóbbi statisztikák szerint az Egyesült Királyságban a képezett könyvtárosok száma a lakosságra vetítve folyamatosan csökken. Emellett egy közkönyvtárakkal foglalkozó tanulmányban a megkérdezettek közel fele nyilatkozott úgy, hogy egy szakmai álláshelyre megfelelő képzés nélkül is alkalmazna valakit (Usherwood et al 2001), és néhány könyvtárfenntartó „csökkeneti azoknak az álláshelyeknek a számát, amelyek betöltésére szakképzett könyvtárosokat kell alkalmazni”. Némelyikük azzal érvel, hogy ez átalakítja és javítja majd a szolgáltatást, bár elég nehéz elképzelni, hogy ez miképpen lehetséges.

Számonkérés, szakfelügyelet és auditálás

A többi brit intézményhez hasonlóan a közkönyvtárak is egyre többféle ellenőrző rendszerrel szembesülnek. A Blair-kormány megtartotta a korábbi konzervatív közigazgatás eszméinek zömét – ha a neveket nem is. A helyi közigazgatás „A legjobb értéket a közpénzekért”- koncepciója (Best Value) például jelentős hatást gyakorolt a közkönyvtárakra. E stratégia révén a helyi közigazgatás olyan minőségi szolgáltatásokat tud nyújtani, amelyek a igényeket a lehető legkevesebb ráfordítás mellett elégítik ki. Az értékelést végző szakemberek ellenséges jelentései néhány könyvtárigazgató „előnyugdíjba vonulásához” vezettek, egy esetben pedig magán-szakértőket vontak be, jóllehet csak ideiglenesen, hogy működtessenek egy-egy szolgáltatást, amely az ellenőrök szerint „szegényes és várhatóan nem is lesz jobb”.

Felmerült, hogy amikor a szakmai felügyelet és a számonkérhetőség túlzott hangsúlyt kap, az azt jelzi, hogy megszűnt a bizalom, és a szakmai csoportok viselkedését folyamatosan figyelemmel kell kísérni. Természetes, hogy a közpénzek kezelését ellenőrizni kell, de a jelenlegi rendszerek zöme ezt szükségtelenül túlzásba viszi. Ahogy Christopher Frayling filozófus írta egyszer: „az ellenőrzés túlzásba vitele olyan, mintha egy növényt minden nap kivennénk a cserépből, hogy szemügyre vegyük a gyökerét, aztán pedig meglepődnénk, hogy fonyad és pusztul” (Evans 2001).

Egymásnak ellentmondó jelek vannak arra nézve, hogy a jelenlegi kormányzat milyen mértékben szeretné enyhíteni az ellenőrzésben a bürokrácia túlsúlyát. Változásokat ígérnek ugyan, de egyes miniszterek aggódnak amiatt, hogy a tervezett „enyhítések” nem lesznek elég szigorúak ahhoz, hogy a nyilvánosság ellenőrző szerepe érvényesüljön. Az ellenőrzési rend valamilyen formája biztosan folytatódni fog még egy kormányváltás esetén is, aminek egyébként kicsi a valószínűsége. A közszolgáltatások vezetésének ez a fokozott ellenőrzése azt eredményezte – vagy legalábbis egybeesett azzal –, hogy megjelent egy csomó hivatalos és félhivatalos nyilatkozat arról, hogy mit várhatnak a használók egy modern könyvtári és tájékoztatási intézménytől. Egy olyan időszakban, amikor ennyire hangsúlyozzák a minőséget, a szabványokat és a számonkérhetőséget, nem meglepő, hogy mi, kutatók a szervezetek értékének és hatásának mérését tartjuk fontosnak. Vannak kételyeim néhány jelenlegi módszert illetően, de biztos vagyok benne, hogy ez a kérdéskör továbbra is kutatási programunk szerves része marad.

Jelenleg az Egyesült Királyság önkormányzatai körülbelül 850 millió fontot költenek a közkönyvtárakra. Aligha várhatjuk ennek az összegnek a drámai emelkedését. Sok közkönyvtáros számára a „pályázási kultúra” valószínűleg a mindennapi teendők részévé válik. Az elmúlt években a könyvtá-

ak 96%-a már részt vett valamelyik pályázatban. Sok volt a sikeres projekt, de egyre több a kérdőjel a folyamatos finanszírozásukkal kapcsolatban.

A fenti aggályok ellenére, hogy az *Independent* című napilapból idézzek, az elmúlt esztendőben tanúi voltunk annak, hogy „véget ért az a pangás, amely a könyvtárak életét jellemezte a Thatcher-korszakban és azt követően”. (Irving 2002) A Thatcherrel való összehasonlítás igencsak időszerű, mivel a nemrég nyilvánosságra hozott kormányiratokból kiderül, hogy Margaret Thatcher első, jegyzőkönyvben rögzített ténykedése miniszterelnökként az volt, hogy azt javasolta, térítést kell szedni a könyvtári könyvek kölcsönzéséért. Most 2004-ben, és akkor, amikor a kormány ingyenessé tette a múzeumi látogatást, minden okunk megvan arra, hogy reménykedjünk és optimisták legyünk.

Ugyanakkor, az infokommunikációs technika térhódítása miatt az információs szakmán belül és kívül dolgozó egyes szerzők felvetették, pontosabban kétségbe vonták, hogy a fizikai formában létező közkönyvtáraknak van-e jövőjük, és hogy a szélesebb közösség számára lesz-e még szerepük. Mások a könyvtári szolgáltatások hosszú távú hanyatlásáról beszélnek, és a rossz politikai vezetést, a szakmai irányítást és a „hagyományos módszerek” alkalmazását okolják. Egy legutóbbi, az illetékes minisztérium (DCMS) által szervezett fórumon Tim Coates megismételte a könyvtárak fenntartóihoz intézett felhívását (2004): csökkentsék a létszámot és a feldolgozás költségeit, de növeljék meg a könyveszerzésre fordított keretet.

A tények azonban ellentmondanak ezeknek a nézeteknek, és azt sugallják, hogy a pragmatizmus önmagában nem elegendő. Azt mutatják, hogy a közkönyvtárak elősegítik az emberek és a dokumentumok közötti kapcsolatok létrejöttét, és segíteni tudnak a Putnam³ és mások által leírt társadalmi zavarok enyhítésében. A sheffieldi egyetem által a Resource⁴ számára végzett egyik vizsgálat kimutatta, milyen értékes a könyvtár mint fizikai tér.

(Bryson et al. 2003) A legjobb könyvtárépületek szerves kapcsolatban vannak a helyi közösséggel. Kitűnt, hogy az egyes könyvtárak sajátos, egyedi választ adnak a közösség igényeire. A walesi Machenben például a könyvtár a község házával közös épületben található, és minden szolgáltatását a közösség központjában biztosítja. A cambridgeshire-i Papworth-ben a község új könyvtárában a fogyatékosokat segítő szolgálat is helyet kapott. Ez azt a törekvést mutatja, hogy integrálják a társadalom periferiáján élőkét is. Észak-Írországban, Derry-ben a Waterside Könyvtár gyűjteményét mind a protestánsok, mind a katolikusok használják, egy-egy darabját gyakran közösen. Az edinburgh-i Muirhouse Könyvtár a társadalmi integrációs övezet részét képezi; szolgáltatásokat nyújt az etnikai kisebbségek számára, és lehetőségeket biztosít, hogy a világhálón keresztül bekapcsolódjanak a globális társadalomba.

Nem akarom ismételni magam, de a közkönyvtári szolgálat architektúrája a jövőben is katalizátorként fog működni a társadalmi tőke létrehozásában. Minden egyes épület a helyi közösség sajátos „ízét”, sajátos vonásait hordozza. Ily módon egy fizikailag létező intézmény járul majd hozzá különféle módokon ahhoz, amit a politikusok nem túl elegánsan „élhetőség”-nek neveznek. 2001-ben Tony Blair arról beszélt, hogy „egyre inkább versengő világunkban, ahol az emberek és a tőke is egyre mobilabb, szükség van biztonságos és vonzó helyekre, ahol élnünk és dolgozhatunk”. Amellett érvelt, hogy „ahhoz, hogy országunk virágozzék, az ilyen helyek ne a kivételt, hanem a szabályt jelentsék”. Ilyen helyek lehetnek a közkönyvtárak is.

A jövő könyvtára egyszerre lesz találkozóhely, a tanulás forrása és kényelmes, pihentető közösségi tér. Az olyan új elnevezések, mint az Ideas Stores (kb. ötletbolt) vagy az Information Place (információs hely) itt-ott már használatban vannak nálunk, jelezve ezt a fajta használatot. A jól kialakított és irányított könyvtárépületek lehetőségeket fognak

kínálni az egyes embereknek és csoportoknak, hogy kapcsolat teremtsenek, beszélgessenek, egymással megosszák gondolataikat. A közösség büszke lehet a könyvtárára mint jól sikerült középületre. A „jó közérzet”-tényező erőteljes szerepet játszhat egy-egy régió újbóli felvirágoztatásában és az életminőség javításában. A legjobb példaként a könyvtár-építészeti és –vezetési stílusok együttesen biztosítják a közösség számára a nyomtatott és az elektronikus dokumentumokhoz való hozzáférést, olyasmint adva, amit egyébként esetleg nem engedhetnének meg maguknak.

Mások, mint például Ray Oldenburg⁵, felfedezték a „harmadik hely” (third place) fogalmát; ez a munkahelyen és az otthonon egyaránt kívül eső hely, amely olyan létfontosságú funkciót biztosít, amit a másik kettő nem. Jerry Kloby az Oldenburg által említett jellemzők közül jó néhányat a sikeres *harmadik hely* összetevőiként nevez meg:

- ingyen vagy viszonylag olcsón be lehessen menni, és ott ételt-italt vásárolni,
- könnyen megközelíthető legyen: ideális esetben otthonról gyalog is megközelíthető,
- számos ember tartózkodjon ott napi rendszerességgel,
- mindenki érezze jól magát, könnyen beszédbe lehessen elegyedni másokkal,
- aki betér, minden alkalommal régi és új barátokkal találkozhat. (Kloby 2002)

A legjobb új könyvtári tervek megpróbálják a harmadik hely ezen elemeit támogatni.

Továbbra is igény lesz arra, hogy a könyvtár a szellemi fejlődés helye legyen, olyan hely, ahol az ember kialakíthatja és fejlesztheti ítézőképességét, valamint kritikai képességeit is. Kilenc évvel ezelőtt Richard Hoggart (1995) az alábbiakat figyelte meg:

„Igen sokan csak az írástudás alapjait sajátították el, kritikai módon nem tudják azt alkalmazni. Ez részben egyenlőtlen, megosztó oktatási rendszerünk velejárója. Ami fontosabb, ez így is marad azoknak a hatalmas kényszerítő erőknél a jóvoltá-

ból, amelyek saját érdekeiktől vezérelve azt sugallják, hogy nem kell feljebb vagy távolabbra tekintenünk, és hogy a silány kultúra, amit közvetítenek számunkra, kiváló szellemi táplálék. ... Valamennyiünk étvágya attól nő, amivel táplálkozunk: könnyebb erősíteni a meglévő alacsony ízlést, mint azt megmutatni, hogy a világ tágasabb és sokrétűbb.”

A könyvtár egyik funkciója az lesz, hogy demonstrálja: a világ tágasabb és sokrétűbb. A könyvtárépület azt tükrözi, hogy mire tartja a társadalom a tanulást, a kultúrát és az intellektuális tevékenységet. Bár a technika fejlődése egyre inkább megkönnyíti, hogy az emberek otthonukban vagy munkahelyükön információhoz jussanak, a Sheffieldben folyó jelenlegi kutatások szerint az emberek továbbra is igénylik és nagyra értékelik a közös tudás hagyományos őrzőhelyeit, így pl. a könyvtárakat, ha megbízható információkra és a körülöttük lévő világ alapsabb megértésére van szükségük. Ez a funkció még fontosabbá válik, mivel a brit sajtó és a tömegtájékoztatás színvonala egyre romlik.

Amint láttuk, a jelenlegi könyvtárpolitika az olyan közkönyvtári szolgáltatások iránti igényt hangsúlyozza, amelyek a sokaság, nem pedig a kevesek igényeit elégítik ki. A kormány olyan szolgáltatást kíván, amely integráló szerepet játszik, növeli az esélyegyenlőséget, és a társadalmi egyenlőség eszméjén alapul. Miközben ezeket a célokat követjük, fel kell tennünk a kérdést, lehetséges és/vagy kívánatos-e az ilyen szolgáltatás, ha ugyanakkor a könyvtári szolgáltatások biztosításában a minőség-re is törekszünk, és azt is hangsúlyozzuk.

Néhány hónapja a kultúráért felelős miniszter hasonló kérdéseket vetett fel az egész kulturális szférára vonatkozóan, kijelentve, hogy mindenki számára biztosítani kell a lehetőséget, hogy részesüljön – ahogy ő fogalmazott – a „komplex kultúrá”-ból (Jowell 2004a). Ezzel kapcsolatban felvetődik, hogyan látják a könyvtárosok, a politikusok, a használók és a potenciális használók a könyvtári szolgáltatást, és milyen mértékben támogatják a

közpénzekből a magas minőség (a komplex kultúra) szolgáltatását.

Az Egyesült Királyságban – de gyanítom, máshol is – a minőségről és az igazságosságról szóló érvelés leegyszerűsítetté és polarizálttá vált. A könyvtárügyben ez tipikusan az állománygyarapításról és a gyűjteményszervezésről vallott eltérő nézetekben érhető tetten. Az egyik oldal szerint „a minőségi könyveket kell kiválasztani” (Bob 1982), a másik oldal azt a nézetet vallja, hogy „azt kell adni az olvasóknak, amit kérnek” (Rawlinson 1981). A pénzügyi realitások miatt viszont a könyvtárigazgatókra hárul, hogy válasszanak a prioritások között.

A vitának vannak politikai dimenziói is, amelyeket ugyancsak leegyszerűsítettek; eszerint a baloldal úgy véli, hogy a magas intellektuális minőség szolgáltatása kulturálisan kirekesztő, míg a jobboldal azt panasolja, hogy az amerikai, illetve – esetünkben – a brit mentalitás pusztulásra van ítélve (Bloom 1987). A brit kormány politikája egyrészt Ruskin⁶ nézeteire támaszkodik (Labour 1997), és azt mondja, „a szolgáltatott tartalom az, ami fontos az emberek számára” (Jowell 2004). Ugyanakkor a miniszterek ragaszkodnak ahhoz, hogy a könyvtárak segítsék a *társadalmi esélyegyenlőség* elérését (Department for Culture, Media and Sport 1998). Használói csoportoktól is hallható az érvelés, hogy „a könyvtár a társadalmi integrációért vívott harc egyik fő ereje”, de legalább ennyire aggódnak amiatt, hogy „a polcokon túlsúlyban van az olcsó és ’népszerű’ szépirodalom és ismeretterjesztő anyag, és csökken a szolgáltatási színvonal”. (LLL, 2004)

Az olvasók, könyvtárosok és politikusok – e kihívással szembesülve – olyan bonyolult véleményekkel találkozhatnak, amelyek nem mindig merülnek fel a populista vita során. Nagyon könnyelműen dobálóznak az olyan kifejezésekkel, mint a ’minőség’, az ’egyenlőség’, az ’elitizmus’, és túlságosan általánosítanak; a vita csak a jobb és bal, a relativizmus, az elitizmus és a politikai korrektség fogalmai körül

folyik. Valójában sokkal árnyaltabb és összetettebb kérdéskörrel van szó, amely gyakran átlépi a politikai és/vagy szakmai választóvonalakat. A könyvtári szolgáltatás jövőbeli minőségéről folytatott vitában számos érv szerepel. Önök bizonyára ismerik némelyiket, így csak röviden idézem fel őket.

A könyvtári szolgáltatást az érték vagy az igény határozza-e meg? Az *érték* melletti érv így hangzik: A közkönyvtáraknak főleg a komoly használókkal kapcsolatban van teendőjük. A komoly olvasnivaló növeli az ember tudását. A közkönyvtárak kötelessége az oktatás. Olyan dokumentumokkal tudják előltni az embereket, amelyeket esetleg nem is keresnek. Semmi sem indokolhatja, hogy közpénzeket „értéktelen vacakokra” fordítsanak. Itt a társadalom alapvető szükségleteiről van szó. Az *igényekkel* érvelők azt kérdik: Kik azok a könyvtárosok, hogy az értékrendjüket ránk kényszerítik? Azt tartják, hogy a szolgáltatásért a közösség fizet, és jogosan várja el, hogy megtalálja azokat a könyveket, amelyeket keres. Az a véleményük, hogy sokféle minőséget kell biztosítani, még akkor is, ha a könyvtár funkciója a nevelés. Sőt, azt állítják, hogy a közpénzek eltékozlását jelenti, ha olyan dokumentumokat vásárolunk, amelyeket nem használnak, és hogy az igénytelen irodalom elvezeti majd az embereket a „jobb dolgokhoz”.

Ebbe a kérdéskörbe tartozik az is, hogy a könyvtár az önképzés központja. Bár egyesek szerint az önképzés kultúrája már a múlté, a jelenlegi kulturális politika gyakran utal közvetlenül vagy implicit módon Ruskin és a kulturális filantrópok 19. századi nézeteire. Az egyik munkáspárti dokumentum (Labour Party 1997) idézi Ruskin azon meggyőződését, hogy egy szép kép, egy jó könyv vagy egy szép zenemű képes átformálni az embert. Mások ezt továbbfűzik, és úgy vélik, hogy a közkönyvtárak szembeszállnak a kommercializálódással. Ezt a hagyományos baloldal állítja. A könyvtári szakma képviselői közül egyes szerzők (pl. Berman 2001) arról panaszkodnak, hogy egyes könyvtárosok „le-

kesen üdvözlik és kritikátlanul propagálják mindazt a vacakot és badarságot, amit kereskedelmi mentoraik rájuk tukmálnak”. Szemléletük olyan írók átfogóbb érveit tükrözi a kultúráról, mint amilyen Hoggart⁷ és Wesker⁸.

Ezenfelül elhangzik, hogy a közkönyvtáraknak „a legjobb dolgokat” kellene még elérhetőbbé tenniük. Ebből a nézőpontból a könyvtár „mindenki egyeteme”, ahol új lehetőségek és tapasztalatok kínálkoznak számára. Talán nem használja ezt ki mindenki, de – Lord Reith szavaival élve – ha a lovakat levisszük a patakhoz fürödni, egyik-másik talán inni is fog belőle. Azok, akik élnek a lehetőséggel, segítséget kapnak a kritikus szemlélet és differenciálási képesség kialakításához.

Vannak azonban, akik azt állítják, hogy a magas esztétikai mérce propagálásával és favorizálásával a könyvtárak a kulturális kirekesztés útjára lépnek. Ezt főleg azok a baloldaliak hirdetik, akik elutasítják a „kánont”, vagy nem kedvelik, ha a közpénzekből támogatják azt, amit ők elitista kultúrának tartanak. Szerintük a kulturális színvonalat a társadalom szabja meg, és a kulturális tárgyakhoz adott érték az uralkodó osztály kultúráját tükrözi (pl. Parkin 1972). Ebből a perspektívából tekintve nem demokratikus dolog a magas kultúra állami támogatása. Ugyanakkor egy jó múzeum vagy egy jó könyvtár rögvést megcáfolni látszik ezt az érvelést (Grayling 2002). A közkönyvtár a közösség elégedettségéhez a jobb tájékoztatással és különböző lehetőségek biztosításával járulhat hozzá. Akik más-képpen érvelnek, azok „nem ismerik el, hogy milyen rendkívüli örömet érezhet valaki, aki önállóan gyarapítja ismereteit, és először akad rá Ruskin vagy Marx, Beethoven vagy Rembrandt műveire”. Még ha paternalizmussal vádolható is olykor, ez a közszolgálati etika – amint Dennis Potter (1994) megjegyezte – sok ember számára biztosította a gyarapodás és a fejlődés lehetőségét. Egy másik szinten mindez kapcsolódik a jelenlegi kultuszmi-

niszter által támogatott médiajártassághoz. (Jowell 2004)

Azok a válaszok, amelyekhez ezen és a többi kérdés kapcsán eljutunk, jelentős mértékben kihatnak majd mind a közkönyvtárak jövőjére, mind azok munkatársaira. Mindenesetre egyes szerzők (pl. McCabe 2001) szerint szoros kapcsolat van között, hogy a közkönyvtár elutasítja nevelő szerepét, és azok között a problémák között, amelyek a közkönyvtárak személyzetének toborzásával és megtartásával kapcsolatban merülnek fel. Azt mondják, hogy „Miért tenne bárki erőfeszítéseket egy olyan nevelési intézmény javára, amely nem akar nevelni? ... Ha a közkönyvtárak nem vállalkoznak arra, hogy nevelési tevékenységükkel a közösséget segítsék, miért érdekelne ez a munka egy magasan képzett személyt?” Ez további kérdéseket vet fel a szakmaiságról és egyebekről is.

Ilyen kérdések és az időközben felmerülő újabbak elemzése révén elkezdjük majd kidolgozni, hogyan lehet úgy vezetni és megszervezni a közkönyvtárak munkáját, hogy a minőség és egyenlőség ne zárják ki egymást. Röviden szólva: megtudjuk majd, hogy a brit könyvtárosok képesek-e eleget tenni a politikusok igényének, hogy szélesre tárják a könyvtári szolgáltatások kapuit, anélkül, hogy tönkretennék azokat.

A rendelkezésemre álló időben ezeket a témákat nyilvánvalóan bizonyos fokig szubjektív módon válogattam össze, de inkább értékelni próbáltam, mintsem megjósolni a brit közkönyvtárak jövőjét. Más témákat is szükséges mérlegelni, például az információszabadság jogi szabályozásának vagy a szellemi szabadságnak a kihatásaival összefüggésben, de a minőség kérdéseire koncentrálni, ámbár a TQM-nél szélesebb értelemben; én megpróbáltam az Önök konferenciájának alaptémájához kapcsolódni. Az értékelés felkészíthet bennünket arra a bizonytalanságra, amely minden jövő-forgatókönyvben benne rejlik. Vajon Nagy-Britannia könyvtárosai rendelkeznek-e majd a szükséges

szakmai és filozófiai alapokkal, amelyek azt biztosítják, hogy megbirkózzanak az olyan előre nem látható események szakmai következményeivel, mint amilyenek a 2001. szeptember 11-iek?

Előadásomban arra szerettem volna reflektálni, amit egy hírlapíró visszafogottan „az óvatos optimizmus időszakának” nevezett, amikor „az újjászületésről csak suttogva beszélnek a könyvespolcok között.” (Sweet 2002) Úgy gondolom, a brit könyvtáraknak legalább olyan nagyszerű lehet a jövőjük, mint volt a múltjuk, de ez a jövő azoktól a döntésektől függ, amelyeket mostanában hozunk meg. Amint a menedzsment-guruk hirdetik: „Az a legjobb módszer a jövő megőlésére, ha megvalósítjuk.” Abban az esetben, ha ez a jövő szertefoszlik a következő húsz évben – ahogy már többen is megjósolták –, akkor ez a szakma „anti-filozófiájának” a végső győzelmét jelenti majd, ahogy Finks (1989) pár évvel ezelőtt megállapította. Azoknak a bürokratáknak a bűne lesz, akik nem látnak túl a papírhalmakon, és annak az intellektualizmus-ellenességnek lesz az eredménye, amely mindent egyenlőnek ítél a könyvtárak világában, és képtelen különbséget tenni a jó és a rossz között. Ezen kívül saját hibánk is okozza ezt, hogy nem gondolkodunk el arról a filozófiáról, azokról az értékekről és nézetekről, amelyeknek szakmai gyakorlatunkat kellene alátámasztaniuk.

Felhasznált irodalom

Berman (2001) Libraries dumbing down? New Breed Librarian.

<http://www.newbreedlibrarian.org/archives/01.03.jun2001/feature2.html>

(Elérve: 2004. április 28-án.)

Blair, A. (2001) Improving your local community. <http://www.number10.gov.uk/output/page2938.asp>

Bloom, A. (1987) The closing of the American mind. New York, Simon and Schuster.

Bob, M. (1982) The case for quality in book selection. *Library Journal*, 107 (16) 1707-1710.

Bryson, J. – Usherwood, B. – Proctor, R. (2003) Libraries must also be buildings? New library impact study. The Centre for Public Libraries and Information in Society (Cplis) Department of Information Studies University of Sheffield

Building the new library network. (1998) London, Library and Information Commission

Coates, T. (2004) Who's in charge? Responsibility for the public library service. London, Libri <http://www.rwevans.co.uk/libri/downloads.htm>

Conway, P. (2001) Foreword to Train, B. and Elkin, J. Branching out. Overview of evaluation findings. Centre for Information Research. University of Central England

Cookman, N. – Streatfield, D. (2001) Volunteers are en vogue. *Library Record*, 103 (2) February 108.

Department for Culture, Media and Sport (1998) „New Library: The People's Network”. The government's response. (Cm3887)

Department for Culture, Media and Sport (2003) Framework for the future: Libraries, learning and information in the next decade. London, DCMS

Evans, M. (2001) The economy of the imagination. The New Statesman Arts Lecture, 27 June (www.resource.gov.uk/information/policy/newstat01.asp)

Finks, L.W. (1989) Values without shame. *American Libraries*, 20 (4) 252-254, 256.

Grayling, A.C. (2002) A question of discrimination. *The Guardian*, 13 July (<http://books.guardian.co.uk/departments/artsandentertainment/story/0.6000.754182.00.html>) (Elérve: 2004. április 5-én.)

Harris, K. (1998) Open to interpretation: Community perceptions of the social benefits of public libraries. BLRIC Report 88 Community Development Foundation

Hoggart, R. (1995) Why treat us like dimwits? *Independent on Sunday*, 20 June, 22.

Hoggart, R. (1998) Critical literacy and critical reading. In: Cox, B. (ed.) *Literacy is not enough*. Manchester, University Press. 56-71.

Irving, M. (2002) Shelf life. The Independent Magazine, 2 March, 16-20.

Jowell, T. (2004) Speech to BFI/UKFC/C4 Media Literacy Seminar. Press Notice. London, Department for Culture, Media and Sport

http://www.culture.gov.uk/global/press_notices/archive_2004_dcms_Jan_2004.htm?month=January&properties=archive_2004%2C%2Fglobal%2Fpress_notices%2Farchive_2004%2F%2C
(Elérve: 2004. március 22-én.)

Jowell, T. (2004a) Government and the value of culture. <http://www.info4local.gov.uk/searchreport.asp?id=1979&andfrompage=index&subject=5> (Elérve: 2004. május 19-én.)

Kloby, J. (2002) Review of The great good place by Ray Oldenburg 1999, New York, Marlowe and Company. <http://www.montclair.edu/pages/ics/Oldenburg.html> (Elérve: 2002. október 25-én.)

LLL (Libraries for life for Londoners, 2004) About LLL www.librarylondon.org/about.htm
(Elérve: 2004. március 22-én.)

Labour Party (1997) Create the future. A strategy for cultural policy, arts and the creative economy. London, Labour Party.

McCabe, R.B. (2001) Civic librarianship. Renewing the social mission of the public library. Latham – Maryland – London, The Scarecrow Press.

New Library. The People's Network (1997) London. Library and Information Commission.

Oldenburg, R. (1999) The great good place. New York, Marlowe and Company.

Parkin, F. (1972) Class, inequality and political order. St. Albans, Paladin.

Potter, D. (1994) Seeing the blossom. Two interviews and a lecture. London, Faber and Faber.

Rawlinson, N. (1981) Give 'em what they want. Library Journal, 106 (20) 2188-2190.

Sweet, M. (2002) Some of our volumes are missing. The Independent Friday Review, 8 March. 7.

Usherwood, B. – Proctor, R. – Bower, G. – Coe, C. – Cooper, J. – Stevens (2001) Recruit, retain and lead / The public library workforce study. Centre for the Public Library and Information in Society. Department of Information Studies. The University of Sheffield.
(Készült a Resource számára.)

Van Riel, R. – Fowler, O. (2004) Caught in your web... Public Library Journal, Autumn 2004. 18-21.

Jegyzetek

1. A lábjegyzeteket a ford. állította össze: Antony Panizzi (1797–1879) a British Museum könyvtárosa (1831–1856), majd vezetője (1856-1867) volt.
2. Ted Hughes, angol költő (1930-1998) Hear it again című, 1997-ben írt verséről van szó.
3. Bizonyára Robert D. Putnam (1940-) amerikai politológusról van szó.
4. A Resource neve azóta MLA-ra (Museums, Libraries and Archives Council) változott.
5. Amerikai város-szociológus professzor.
6. John Ruskin (1819-1900)
7. Richard Hoggart (1918-)
8. Arnold Wesker (1932-)

A Calimera projekthez kapcsolódó magyar és nemzetközi fórumra hívta fel a figyelmet a Könyvtári Intézet és a Publika Kör, mindazoknak ajánlva a fórum megkeresését, akik érdeklődnek a könyvtárak, levéltárak, múzeumok technológiai fejlesztése és az abban való közreműködés iránt.

A magyar és az angol nyelvű fórum elérhető a Calimera Digitalis Útmutató weboldalaról: <http://www.ki.oszk.hu/calimera/>